

ישב ורפא לו.

"נמשלה התשובה
לים, מה הים הזה
לעולם פתוח, אף
שערי תשובה לעולם
פתוחים"

ילקוט שמעוני תהלים רמז תשפט

קונטרס

"ושב ורפא לו"

בו יבואר דתועיל התשובה אף על עוון הידוע, שאין לך
דבר העומד בפני התשובה.

חברתנו וערכתנו בחסד השי"ת עלי
ימי השובבים שנת "אם תשוב ישראל נאם יהוה אלי תשוב"
(תשע"ה לפ"ק).

לקבלת הקונטרס חינם, ניתן להשאיר הודעה
קולית עם - שם, כתובת, וטלפון, במס'
02-5386408
(או לפנות במייל להלן)

לתגובות, הערות, והארות, וכן לקבלת הקונטרס
במייל ניתן לפנות ל- veshav12@gmail.com

עימוד אָלֶפּ - 053-3191231

אמר רבי יסא, "פתחי לי אחותי רעיתי" (שה"ש ה, ב). אמר הקב"ה, פתחו לי פתח אחד של תשובה כחדה של מחט, ואני פותח לכם פתח שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו.

[מדרש רבה, שיר השירים פרשה ה, ג]

רבי חנינא בר פפא שאל את רבי שמואל בר נחמני, מהו (תהלים ס"ה, ו) "מבטח כל קצוי, ארץ וים רחוקים"? אמר לו, נמשלה התשובה לים; מה הים הזה לעולם פתוח, כך שערי תשובה לעולם פתוחין.

[מדרש תהלים ס"ה, ד. ילקוט תהלים תשפ"ט]

מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם ברואיו כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם. ולנוס מפח פשעיהם. לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפו. ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו לרוב טובו וישרו כי הוא ידע יצרם שנאמר - (תהלים כה) טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך. ואם הרבו לפשוע ולמרוד ובגד בוגדים בגדו, לא סגר בעדם דלתי תשובה. שנאמר (ישעיה לא) שובו לאשר העמיקו סרה. ונאמר (ירמיה ג) שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם.

והזהרנו על התשובה בכמה מקומות בתורה... והתבאר בתורה כי יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת, ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלות אהבתו שנאמר - (שם ל) ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכך נפשך. ואומר בגוף הענין (שם) ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך להשיג אהבתו...

[שערי תשובה לרבנו יונה]

הקדמה

הנה ידוע ומפורסם עיקר גדול בתורתינו הקדושה והוא ענין התשובה. ואם באנו להעתיק לשונות חז"ל בגודל ועוצם מעלת התשובה, הרי שאין לדבר קיצבה. ואין זה המכוון בחיבור הזה.

והנה עיקר גדול הוא כמה שהקב"ה מצפה ומיחל לכל בר ישראל אשר חטא לו שישוב אליו ולא יאבד ברישעו, וכמו שתקנו לנו חז"ל בתפילת נעילה, ורוצה אתה בתשובתן של רשעים ואין אתה חפץ במיתתן שנאמר (יחזקאל ל"ג) אמר אליהם חי אני נאום ה' אלוקים אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה, שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל. ונאמר (יחזקאל י"ח), החפוץ אחפץ מות רשע, נאום ה' אלוקים, הלא בשובו מדרכיו וחיה. ונאמר (יחזקאל ל"ב), כי לא אחפוץ במות המת נאום ה' אלוקים, והשיבו וחיו. ע"כ. הרי שקב"ה כביכול מבקש שישוב אליו האדם ולא ימות ברעתו.

אך דא עקא שיצר לב האדם רע מנעוריו, ומסיתו מלפנים ומאחור, שקודם החטא בא ומסיתו לעבור באמרו לו וכי שונה אתה מכל, נהוג כמנהג המדינה וכארח כל ארעא, ולא נתנה תורה למלאכי השרת, ועוד מראה לו פנים של היתר, ואף שלמצוה יחשב לו, וכיוצא באלו טענות 'כגון שמח בחור בילדותך' ואח"כ תחזור בתשובה וכו' וכו' [ועי' מש"כ בזה הגאון חיד"א בספרו דברים אחדים דרוש כ"ט לשבת הגדול]. עוד מגדיל בעיניו התענוג הגדול כביכול שיהיה לו מהעבירה, ולא מניחו לחשב שכר עבירה כנגד הפסידה. ולא דיו מה שהפיל האדם והחטיאו, לא זו אף זו שבהתעורר האדם אח"כ וחפץ לקיים דבר ה' ולשוב בתשובה, אף בעת הזאת לא יניחו היצר לנפשו לשוב אל ה', שהרי יודע גם יודע הוא כח ומעלת התשובה שתועיל לכלה עוון ולהתם פשע, וחרד הוא לנפשו פן ינצל טרפו מפיו, ולא זו אף זו שיעשה לו כזכויות ויעלה למעלה שאין צדיקים גמורים יכולים לעמוד במקומו, על כן מיד משנס זה הרשע מתניו ומפעיל כל כוחותיו למנוע מהחוטא לשוב אליו יתברך, ועושה כל שביכלתו להסית ולהדיח האדם מזה. אם על ידי שיקררו מתשוקתו לשוב בתשובה, ואם על ידי שייאש אותו מענין התשובה, ויאמר לו וכי אחרי כל שחטאת והרשעת עוד יש לך פה להשיב ומצח להרים ראש ולדפוק בשער המלך לחלות פניו, כלך לך אצל שכמותך. ואם גם טענה זו

לא עלתה בידו, והתגבר האדם כארי ודחק עצמו לכנוס בשערי תשובה, אז יבא ויכביד עליו עסק התשובה, ויאמר לו וכי סבור אתה שעל ידי כמה מילים שעמדת והתודית וכו' הועיל לך, הלא אחת דתך להסקל ולהחנק ולסגף עצמך כל ימי חיך על אחת מאלף אלפי עבירות שעשית, ולו כימי מתושלח תחיה אין לאל ידך לתקן מה שעיוותת, ואם כן מה לך ולעסק זה. ואם עדיין לא הועיל לו למלך זקן וכסיל זה, הלא זו דרכו כסל לבא ולדבר כביכול מתוך גרונו של חז"ל כאילו שהם הם האומרים שאבד סברו וסכויו של החוטא אחר שהעז פניו בפני אל מלך רם ונישא, ויצטט לו כל מיני מימרות מדברי חז"ל כאילו אחת דינו להכרת מארץ חיים.

ובזה ניתן לבאר מה שתקנו לנו חז"ל לומר בברכת השכיבנו, "והסר השטן מלפנינו ומאחרינו", היינו שתצילנו מיצר הרע בין קודם החטא שלא יפילנו במצודתו, ובין לאחר החטא אם עלתה בידו להחטיאנו, שלא ימנענו מעסק התשובה.

ובזה יובן מה דלכאורה תמוה מדוע תקנו חז"ל דוקא פסוקים אלו מכל ספרי הנביאים המלאים בעניני תשובה, והדגישו דוקא בעת נעילת שער שהקב"ה חפץ בתשובתנו, ולא במיתנתו ח"ו. ויתכן דירדו חז"ל לסוף דעתו של אדם, שאחד המונעים הגדולים מתשובה הוא באמור אליו יצרו הרע שאבד סברו ותוחלתו מה'. וע"כ קודם נעילת שער העירונו לענין הזה.

ובאמת שכל טענותיו למנוע האדם מהתשובה כולם הבל ורעות רוח ואין אפילו באחת מהן ממש, כי לא ידח ממנו נידח, והקב"ה אבינו מלכנו אל רחום וחנון אינו חפץ ח"ו במיתתו הנצחית של אף לא אחד מישראל, ואף כי הרבה פשע ורשע, עדיין בנו הוא, וכבר פסק הרשב"א בתשובותיו (סי' קצ"ד, וסי' רמ"ב) הלכה למעשה כר' מאיר (קדושין לו.) וקר' עקיבא (ב"ב י. ג. ע"י מהרש"א ח"א שם) דישראל אף בזמן שאינם עושים רצונו של מקום קרויים בנים. וכי יש אב בעולם שבנו פשע ומרד ולא יחפוץ בלבבו שיטיב דרכיו וישוב אליו, וישוב ויקבלו בזרועות פתוחות. צא ולמד מאדונינו דוד המלך ע"ה שעל אף כל מה שפשע נגדו בנו אבשלום, שרדף אחריו להרגו בלא רחמים, ובא על פילגשיו לעיני כל, וכמה סבל בגללו כמבואר בפסוקים, ועם כל זה הזהיר לשר צבאו לאט לי לנער אבשלום, וכמה בכה עליו ודאג לתקנו ולהצילו מבאר שחת, ואע"פ שמת ברשעו. על אחת כמה וכמה אבינו מלכינו שיחפוץ וייחל לכל אחד ואחד מבניו שישוב אליו, ויקבלו במאור פנים.

הקדמה

ויש לך לדעת שהאויב הגדול ביותר שיש לאדם עלי אדמות בעולם הזה הוא יצרו הרע, שכל חפצו להדיחו מעולם הנצחי, ותחת אשר תתעדן נפשו בתענוגים בעולם הנצח, רוצה להורידו לבאר שחת לבל יזכה לאור באור פני מלך חיים. וראיתי להעתיק בכאן דברי הגאון החיד"א שבאר ענין זה באר היטב ולמדנו להועיל, עד כמה גברה שנאתו של היצר הרע על אדם הישראלי עשרת מונים מכל שונא אחר אשר יהיה. וכה כתב הגאון הנזכר (בפתיחה להגדה של פסח, לימוד א'), לפרש דברי רבותינו בגמרא (מסכת סוכה נב.), שבע שמות יש לו ליצר הרע, הקב"ה קראו רע, משה קראו ערל, דוד קראו טמא, שלמה קראו שונא, ישעיה קראו מכשול, יחזקאל קראו אבן, יואל קראו צפוני. עד כאן הגמרא. וזה לשון קדשו: דיש להעיר, מאי איכפת לן בשמות הללו ומה טעם יש בהן. ואם אמרו ברשיעי דלא מסקינן בשמייהו, א"כ מה בצע למען רבות שבע שמות נקראו לו. ואפשר, כי הנה נודע כי אין מלחמה גדולה וחזקה כמלחמת האדם עם יצרו כי כבדה מאד וכאשר סופר כי חיל המלך בשובם מהמלחמה שמחים וטובי לב אשר נצחו האויבים להומם ולאבדם לשלול שלל ולבוז בז, הנה כי כן באו בששון ושמחה להפליא, ועמד זקן אחד לקראתם, מה ברכה ברכם, יהי רצון כשם שנצחתם המלחמה קטנה, כן תנצחו המלחמה גדולה. אז נבהלו אלופי ושרי החיילים, המה ראו כן תמהו, כי היה מפורסם היות מלחמתם מלחמה גדולה הרבה מאד. וכה ענם הזקן הלא תדעו כי בכל עוז ותעצומות המלחמה חזקה הזו, היא כאין נגד מלחמת היצר, והטיב אשר דיבר הזקן ההוא, והיה טעמו טעם זקנים.

וכאשר נדקדק נחזה כי כל שונא ואויב שבעולם הוא קטן מאד מהיצר הרע. ובשבעה דרכים גדול היצר הרע על כל שונא, ויאסרהו בשבעה יתרים. ואפשר כי לעומתן נקרא היצר הרע בשבע שמות האמורים. **ראשון** הוא, כי שנאת היצר הרע מעת צאתו לאויר העולם, לפתח חטאת רובץ מיום הולדו, משא"כ שונא דעלמא אשר שנה מימי הבחורות וכיוצא, ולא משכחת לאיש שונא מיום הלידה כי אם היצר הרע. ועל כן זה שמו אשר יקראו **'רע'** מנעוריו, משננער לצאת מבטן אימו. **ושניה**, לפי מעשיו. כי שונא דעלמא הרחק מאד, ואפילו שהוא בן עיר, כל אחד במקומו ובביתו, ואף שיהיה השונא בביתו, הנה בצאתו שער עלי קרת ובשוכבו, נפרד ממנו. משא"כ היצר הרע אינו נפרד כלל והוא דבק עימו, ויאמר הצמ'ד. ולעומת זה נקרע **ערל**, לומר שהוא כערלה הדבוקה בגוף אבר מאבריו, כן היצר הרע מחלקי גופו, כי המות יפריד ביניהם לבד. ועז **משולשת**, כי דבוקו מטמא. משא"כ שונא דעלמא, דאף כי יהיה עמו במחיצתו אין הרעה נדבקת

באחר, אבל היצר הרע מטמא במגע. לכן נקרא **טמא**. ועת **רבע**, כי שונא דעלמא אפשר שיעשה שלום ברוב הימים, או אם ינוצח יהפוך שנאתו לאהבה. אבל היצר הרע אין עמו שלום כלל בשום פנים. ולזה נקרא **שונא** כי הוא השונא האמיתי אשר מעולם ועד עולם איבה ישית, פתח בבראשית על אודות האישה הכושית, ועברתו שמרה נצח. והוא ברשעו מכה איש בדופן **החמישי**, כי שונא דעלמא אפשר ואפשר לינצל מידו, בשגם הוא איש מלחמות וגיבור בארץ, זמנין דמשכחת לא יוכל להזיק לשונאו כלל. אמנם היצר הרע אין איש נמלט מידו לחטוא לעשות קטנה או גדולה. וכתוב כי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. על כן שמו נאה לו **מכשול** דלא סגי בלאו הכי לבלתי תחטאו, כי הוא על כל פנים יכשילנו. ואשם **השישי**, כי שונא דעלמא אפשר לשוחדו בממון או להרבות עליו רעים, או להכנע תחתיו, ובעבור אחת מהנה יכול להיות שהשונא ישלים עמו, אבל היצר הרע נקרא **אבן**, קשה כאבן דלא ימצא פיוס ומיתוק שימתקנו, והוא היה לאבן. ו**שבע** תועבת נפשו, כי שונא אחר הרי הוא ניכר ואפשר לינצל ממנו, משא"כ היצר הרע בחדרי חדרים אסור מופלא ומכוסה, ולכן נקרא **צפוני**.

ונמצא דהשמות הללו להעיר אזן ששמעה לקול מורים, כמה תקיף חיליה דאילנא עץ אר"ס עץ הרדופני, מר ממות, הוא שטן הוא יצר הרע, וסדר הבדלות הוא מונה מה יתרון ליצר הרע על אויבו ומבקש רעתו בשבעה הבדלים, כי השבעה השביע'ע שבעה ברעות נפשו. עד כאן לשון קדשו של הגאון חיד"א.

ומכאן ילמד כל אדם כמה יצרו הרע אויב גדול ונורא, דורש נפשו ומבקש רעתו, ואם כן מה לו להטות אזנו ולשמוע דבריו, באמרו לו "עצות והדרכות" בעבודת ה', ושכך חז"ל כתבו, הן וכיו"ב, אטו יטה אדם אזנו לאויבו ולא ישכיל להבין כי אך את נפשו ודמו דורש הוא? אלא ודאי מוטב לו דיטה אוזן לקול דברי רבותינו שגילו ובררו דעתם בצורה ברורה ונכונה, מפיהם ומפי כתבם, ועליהם ועל דעתם ישען, כי מימיהם מן המקדש הם יוצאים.

ואף שלכאורה יש בדברי חז"ל בגמרא ובזוהר הקדוש שנראה שלא יועיל תשובה על כמה וכמה דברים, והידוע שבהם הוא על עוון הידוע, הנה על זה נסוב עיקר קונטרס זה להוכיח דאין הדברים כפשוטם, וכמו שתראה לקמן בע"ה.

והנה אנכי תולעת ולא איש, ואין לי שום עסק אפילו בהבנת פשט דברי חז"ל וביחוד בדברי אגדה כי עמקו מאד [עי' שו"ת נודע ביהודה מה"ת סימן קס"א], וכל שכן

בנסתרות. ובצדק ישאל השואל מי נתן לך רשות לבא ולומר מה כפשוטו ומה לא. אך יראה הרואה כי בכל דברי בקונטרס הזה לא כתבתי כמעט דבר אחד מלבי, רק באיזהו מקומן כנופך בעלמא, ורוב דברי הם העתקת דברי רבותינו הקדושים תנאים ואמוראים ראשונים ואחרונים, שמפיהם ומפי כתבם אנו חיים, והם הם שכתבו וחזרו וכתבו דברים אלו, ואדרבא המהרהר אחר דבריהם אלו הריהו כמהרהר אחר שכינה, ולא יפול מדבריהם דבר ארצה, ומה שפסקו לנו הם ז"ל, כן מורים במתיבתא דרקייעא וכידוע.

ומטעם זה גם לא לקחתי הסכמות כנהוג, מאחר ואין כאן מדילי, רק מדברי רבותינו הקדושים, הן מדורות עברו, ומעט מזעיר מגדולי הדור הזה, ודבריהם אינם צריכים שום חיזוק והסכמה, שהם דברי אלוקים חיים, וכל דבריהם כגחלי אש.

והנה ידועים דברי הזוהר הקדוש בכמה מקומות שמשמע ממנו שאין מועיל תשובה לעוון הידוע, ולמשמע דבר רפו ידיים מלעסוק בתשובה על זה. ודע לך, שכבר מעולם היה עוון זה מצוי מאד, ואף בדורות הקודמים רבתה המלחמה נגד יצה"ר הנורא הזה. עד שהקדוש בעל ראשית חכמה [שהיה בדורו של האריז"ל, והוא תלמידו של הקדוש הרב משה קורדורוברו בעל התומר דבורה] כתב בשער התשובה פרק שלישי, ומהדברים שצריך השב לתקן הוא אות ברית הפגום בהוצאת זרע לבטלה, **שאיין אדם בזמניו ניצול ממנו בבחורות** עכ"ל. ובשער הקדושה פ"ז כתב, בענין המוציא שז"ל, **שהוא היותר מצוי, שכמעט אין אדם בדורינו נמלט ממנו**. עכ"ל. ואם בדורם דור דעה עלתה כך, מה נענה אנו, בדור יתום ופרוץ שודאי שלא היתה פריצות וטומאה נוראית כזאת מבריאת העולם ועד עתה, וזה מבואר בספרים הקדושים שכן יהיה קודם ביאת משיח. ועל זה ידעו כל הדוים. ואין כוונתי ח"ו להוריד מגודל העוון, רק רצוני לאמר לך ידידי, שודאי הקב"ה הוא יצרנו, והוא ידע יצרנו, ושאלנו בשר ודם רימה ותולעה, ומה כוחנו יפה להילחם ביצה"ר הנורא הזה. ואין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. ולכן פשוט וברור מעל לכל ספק שהקב"ה יקבלנו בתשובה, וכי מדורו של הקדוש בעל הראשית חכמה, שמעיד שאין אדם ניצול מחטא זה ועד עתה, אין תקומה ח"ו לשונאיהם של ישראל שנשכשו בחטא זה. הם כי לא להזכיר. והדברים ברורים מצד עצמם.

אך דא עקא דכאן מצא לו היצר הצורר מקום להתגדר בו, והפיל ויאש רבים שלא לעסוק בתשובה על חטא זה, שהרי העד העיד בנו הזוה"ק דלשוא יגע ולבהלה יעמול. ואף זו יאמר לו, דמאחר וגם חלק לעוה"ב אין לו [כדאיתא בזוהר], א"כ למה זה יתענה

חינם להלחם ביצרו כל הימים, ולפחות יהנה בעלמא הדין, וכמו שטעה בזה התנא אלישע בן אבויה. [ובאמת יפלא על אחר איך שגה בזה, דאף ששגה בבת קול שא"א לו לעשות תשובה וכמו שתראה בפנים, מכל מקום מה שאמר שיהנה מעולם הזה [והיינו בחטא ועוון] זה אינו מובן כלל, שהרי אחר שידע משכר ועונש שהרי ראה בעניו, ועוד ששמע בת קול, והבין שהוא נטרד מעוה"ב, הרי ע"כ שיש עוה"ב, א"כ איך לא חשש להרבות פשע ורשע, ולא חש שעל כל עבירה ועבירה ידון בדין שמים לגהינם, וכמו שכך עלתה לו לבסוף. אך באמת הלא יראה הרוואה דאחר מיתתו לא הכניסוהו לגהינם משום תורתו, וא"כ פשוט שזאת היתה בליבו, שידע עוצם וגדולת תורתו ושראויה היא שתגן עליו אלף המגן, ולכך לא חשש. וזה אמת וברור בס"ד].

ובאמת דלאו מילתא היא כלל, רק היצר שהוא השונא היותר גדול של האדם הוא הוא החפץ במיתת הנצחית, אבל אבינו רוענו אל רחום וחנון אף על חטא האיום הזה יושב ומצפה לכל בר ישראל שיעשו בתשובה, ויתקלס שמייה רבא על ידו.

וכבר כתבו על זה הרבה מגדולי ואדירי ישראל לדורותם, עד אחרון הגדיל הגאון הקדוש בעל ספר טהרת הקדש שהרחיב ובאר ענין זה ולא הניח פינה וזוית, וקרי בחיל לכל בר ישראל לחוס על עצמו ולא לדחות נפשו מארצות החיים, רק לעסוק בתשובה בכל כחו, וה' יאר פניו ויסלח לו. על כן להוציא מטעות זו נתחבר הקונטרס הקטן הזה.

ואם תאמר, א"כ מה עוד נשאר להוסיף שבאת לנו עתה במגילת ספר זו. אען ואומר, דקונטרסי זה הקטן קיבץ והביא לתוכו דברי גדולי הדורות בענין זה, כולם נקבצו באו לך הקורא הנעים. וכשרואה האדם כל הדברים הללו מקובצים בחדא מחתא, ודאי שיתן וישיב על ליבו בס"ד שיש תקוה לאחריתו, ואף לו מקוה ומיחל השי"ת שישב אליו בכל לבבו.

ואפרש קצת דרך הקונטרס הזה:

תחילה יביא דברי הזוה"ק האמורים. אח"כ יביא שבדברי הזוהר הללו עצמם גרסו הרבה מרבותינו שיש תשובה לזה. אח"כ יביא מדברי הזוהר במקומות אחרים שמתבאר כן דמועילה תשובה. אח"כ יביא דבכמה וכמה דוכתי בזוהר עצמו מבואר דאין דבר העומד בפני התשובה [ושם גם יקשה דר' יהודה דהוא מרה דשמעתא לחומרא, נראה לכאורה קצת סתירה בדבריו בזה]. שוב יביא דברי רבותינו האחרונים

הקדמה

מה שכתבו בפרוש דברי הזוהר הנ"ל. אח"כ יביא מדברי רבותינו בגמ' ובפוסקים, ראשונים ואחרונים, דאין לך דבר העומד בפני התשובה.

רק זאת דע לך, דאין מטרת הקונטרס הזה ללמד בפועל איך לעשות תשובה על העוון הזה, הן אנכי עפר ואפר ואין איתי יודע עד מה, מה היא שיבה מה היא ביאה, וכ"ש לומר לאחרים כזאת וכזאת עשו. ומאן דכאיב ליה כאיבא ליזיל לבי אסיא, יהיה זריז ונשכר לדפוק על דלתות רבותינו גדולי וצדיקי ישראל, הן מאשר בכתובים והן החיים וקיימים עימנו, והם יורו לו הדרך, דאין הדרכים שווים בכולם, וכל אחד כפום ענינו, ולפי גילו וכוחותיו וכו' [רק אציין לך מעט מזער מפסקי רבותינו בדור הזה שנשאלו בענין זה להורות דרך תשובה. עי' להגאון ר' משה פינשטיין בשו"ת אגרות משה או" ח"ד סי' קט"ז. ודו"ק שלא הזכיר כלל דברי הזוהר. ועי' לו עוד שם סי' קט"ו, ובכלל מאתים מנה. והמשגיח הגה"צ ר' שלמה וולבה באגרותיו ספר אגרות וכתבים ח"א סי' כ"ה ציין לתשובה זו במענה לבחור אחד שנשכל בזה. וע"ע לו שם אגרת כ"ד (ואף שאינו מבואר מה היה החטא, אבל נ"ל לפי הענין שהוא החטא הידוע. וזה מוכח גם ממה שציוה לו לעי' באורחות חיים סי' קל"ג, ושם מדבר ב"תשובה להנכשל בעוון קרי כמעט בפשע"). וע"ע שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' נ"ה, הובאו דבריו גם בגוף הקונטרס].

וכל אחד יעשה לו רב מוחזק ביראת ה' טהורה, הקרוב אליו ויודע נבכי נפשו, והוא יורהו את אשר יעשה. רק על זאת באנו, דלא ייאש עצמו בשום אופן מלדרוש קרבת אלוקים, ומעסוק בתשובה, וישוב אל ה' וירחמהו, ואל אלוקינו כי ירבה לסלוח.

אשמח מאד ואודה לכל מי שיגיע קונטרס זה לידו, ותמצא ידו להאיר ולהעיר, לגרוע או להוסיף ואף להביע דעתו על הנכתב כאן בדברים השייכים לענין, כדרכה של תורה, שיודיענו דבריו, בכדי שנוכל לתקן הדברים להבא, אם ירצה ה' את מעשינו.

ויהי נועם ה' אלוקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו.

דברי הזוהר הקדוש דמשמע דלא מועיל תשובה לחטא דהשחתת זרע.

איתא בזוה"ק (ויחי ריט:), כל מאן דאפיק זרעיה בריקניא אקרי רע ולא חמי אפי שכינתא דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע. תנן אמר ר' יהודה, לית לך חובא בעלמא דלא אית ליה תשובה, בר מהאי, ולית לך חייביא דלא חמאן אפי שכינתא בר מהאי, דכתיב 'לא יגורך רע' כלל. ע"כ. [תרגום: כָּל מִי שְׁמוּצִיא זָרְעוֹ לְרִיק נִקְרָא רָע, וְלֹא רוּאָה פְּנֵי שְׁכִינָה, שְׁכָתוּב (תהלים ה) כִּי לֹא אֵל חִפֵּץ רָשָׁע אֶתָּה לֹא יִגְרָךְ רָע... שְׁנִינוּ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵין לָךְ חֲטָא בְּעוֹלָם שְׂאִין לוֹ תְּשׁוּבָה פְּרִט לְזָה, וְאֵין לָךְ רָשָׁע שְׁלֹא רוּאָה פְּנֵי שְׁכִינָה פְּרִט לְזָה, שְׁכָתוּב לֹא יִגְרָךְ רָע, כְּלָל]. ופשט דברי הזוה"ק נראה דאין תשובה מהניא (מועילה) לעוון זה דהוצאת זרע לבטלה.

יביא שבמאמר הזוהר הנזכר עצמו גרסינן דמועילה תשובה לעוון זה.

ובאמת דבזוה"ק גופיה בכמה וכמה מקומות נראה בהיפך, דאף לעוון זה מהניא תשובה. ובראשית כל, בזוה"ק זה עצמו, יש שגרסו דמהני תשובה. דהנה המהרח"ו (ר' חיים ויטל) בספרו שערי קדושה (ח"ב ש"ו) הביא דברי הזוהר פ' ויחי הנזכר. ושם בסמוך (ח"ב ש"ח) כתב, .. גדולה מכל העבירות המוציא זרעו לבטלה, ששופך דמי זרעיות עצמו עד סוף העולם. וגם שכל העבירות נתקנים בתשובה, אבל זו אין לה תשובה כנזכר בספר הזוהר פ' ויחי. **ויש גורסים אי לא בחילא דתיובתא יתיר ותדיר.** עכ"ל [ובספר פלא יועץ, ערך תשובה (ד"ה והאישי), הביא הגירסא: אלא בחילא דתיובתא יתר]. ודומה לגירסא זו הביא בראשית חכמה שער הקדושה פ"ז ד"ה עוד בזוהר, על מאמר הזוהר (פ' נח. אך שם בר"ח מצוין לפ' ויחי דף רסב. ולא מצאתי) הנזכר לעיל, וז"ל: ובמקצת נוסחאות בספרים כת"י כתוב, בר בחילא דתיובתא

תקיפא [פ"י, חוץ בכוח של תשובה חזקה] עכ"ל. ולפנינו הגירסא: בר בתשובה סגי. ובשו"ת רב פעלים (אבן העזר, ח"ג סוף סי' ב') כתב, והפליגו בזוהר הקדוש בחומר איסור שבו, ואמרו דאית ליה תיובתא בטורח סגי. עכ"ל.

יביא מדברי הזוהר הקדוש דמבואר דמועילה תשובה לעוון זה.

וז"ל הזוה"ק פרשת ויקהל (ר"ד:): "ומאן דפגים בברית ועל בארונא, ווי ליה דפגים ליה בחייוהי, ווי ליה דפגים ליה במיתתיה. ווי ליה מההוא עונשא וכו' והני מילי כד לא עבד תיובתא שלימתא. תיובתא דאיהי אתחזייתא לחפייא על כל עובדוי וכו'. בגין דלית חובא דקשיא קמיה קודשא בריך הוא כהאי מאן דמשקר ופגים להאי את קיימא קדישא, ודא לא חמי אפי שכינתא. על חובא דא כתיב, ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה'. וכתיב לא יגורך רע. עכ"ל הזוה"ק [תרגום: ומי שפגם את הברית ונכנס בארון - אוי לו שפגם אותו בחייו, ואוי לו שפגם אותו במיתתו. אוי לו מאותו ענש... והדברים הללו, כשלא עשה תשובה שלמה, תשובה שראויה לכסות על כל מעשיו... משום שאין חטא קשה לפני הקדוש ברוך הוא כמו זה שמשקר ופגם את אות ברית הקדש, וזה אינו רואה פני שכינה, ועל חטא זה כתוב, (בראשית לח) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה'. וכתוב, (תהלים ה) לא יגרך רע. ע"כ התרגום]. הרי מפורש כאן דמועילה תשובה שלמה לעוון הזה. וכן למדו מדברי הזוה"ק הללו בספר ראשית חכמה (שער הקדושה פ"ז), השל"ה הקדוש (שער האותיות, דף עא.), הגאון ר' חיים פלאג"י (בספרו תוכחת חיים פרשת שמות, דף טו: דפו"ר), בספר תולדות אדם (פ"ח), בספר הברית בחלק א' כתב יושר (מאמר ט"ז פ"ג), והביא דבריו בספר טהרת המים (להגאון מהר"א הכהן מסלוניקי, מערכת ז' אות י"ג), ובספר מחצה"ש (על אהע"ז, להגר"מ יאגיד, דף קנב.). ונביא דברי הגאונים הללו לקמן בע"ה.

גם בזוה"ק פ' נח (כו.) איתא, תא חזי כל חטאי דבר נש כולהו חבלותא דיליה תליין בתשובה. וחטאה דאושיד זרעיה ומחבל אורחיה ואפיק זרעא על ארעא, מחביל ליה ומחביל ארעא עליה דכתיב נכתם עוונך לפני. וכתיב ביה כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע. **בר בתשובה סגי. ע"כ.**

[תרגום: בא ראה, כל חטאי האדם כלם, השחתתם תלויה בתשובה. והחטא של שופך זרע על הארץ ומשחית דרכו ומוציא זרע על הארץ - משחית אותו ומשחית את הארץ, ועליו כתוב (ירמיה ב) נכתם צוגו לפני, וכתוב בו (תהלים ה) כי לא יל חפץ רשע אפה לא יגרף רע. פרט לתשובה גדולה. ע"כ התרגום]. הא למדת דמועילה תשובה גדולה.

והנה בזוה"ק פ' שמות (דף ג:) כתב, תלתא אינון דדחיין שכינתא מעלמא... ואילן אינון, מאן דשכיב בנדה... מאן דשכיב בבת אל נכר... מאן דמשקר בברית קדישא דחתים בבשריה דבר נש, כאילו משקר בשמא דקודשא בריך הוא, מאן דמשקר בחותמא דמלכא משקר ביה במלכא, לית ליה חולקא באלהא דישראל, **אי לא בחילא דתיובתא תדיר** [ובנ"א, יתיר] ע"כ. [תרגום: שלשה הם שדוחים שכינה מן העולם... ואלה הם, מי ששוכב עם נדה, מי ששוכב עם בת אל נכר... מי שמשקר בברית קדש שחתומה בבשר האדם, כאלו משקר בשם הקדוש ברוך הוא. מי שמשקר בחותם המלך, משקר במלך, ואין לו חלק באלהי ישראל אם לא בכח תשובה מתמדת (ובנ"א: יתרה)].

ובתיקוני הזוהר תיקון כ"ב (דף טו. בסופו, ושם ע"ב) כתב, ומאן דמשקר בברית מילה הוא משקר בחותמא דמלכא... אסתלק מיניה י-ה-ו-ה ו-ש-ד-י, ושריא עליה שטן דאיהו אל אחר... אם לא תב בתיובתא וסביל כמה יסורין וכו' **ואם תב בתיובתא נחית עליה סם חיים דאיהי שכינתא, ואתמר בה ושב ורפא לו** וכו' ע"ש. [תרגום: ומי שמשקר בברית מילה, הוא משקר בחותם המלך... מסתלק ממנו י-ה-ו-ה ו-ש-ד-י, ושורה עליו שטן שהוא אל אחר, אם לא שב בתשובה וסובל כמה יסורים... ואם שב בתשובה, יורד עליו סם חיים שהיא שכינה, ונאמר בה ושב ורפא לו וכו'].

והגאון ר' חיים פלאג"י בספרו תוכחת חיים (פ' שמות, דף ט"ו: בדפ"ר) למד מדברי הזוה"ק הנז' בפ' שמות ובתיקונים דמבואר דמהני תשובה. ואף הביא שם דבגליון התיקונים שם אות א' כתב בזה"ל, ימין [א"ה, לא ידעתי מהו] מכאן ראייה שמועיל תשובה למי שפגם בברית קדש. ע"כ [ולכאורה יש לדקדק דמנין למדו מכאן לעוון דהשחתת זרע לבטלה, הלא יתכן שמדובר בפוגם באופנים אחרים]. גם בספר מחצה"ש הנז' הביא אף הוא מקומות אלו בזוה"ק ללמוד לנד"ד דמהני תשובה להשח"ז.

ובזוהר חדש פרשת נח (כב.) בענין דור המבול כתוב שם, אמר ר' יצחק, בא וראה, כשהוריד הקודשא בריך הוא המים, הורידם תחילה ברחמים, **כדי להראות לעולם שאם ישוּבו יקבלם**. משמע, דכתיב בתחילה ויהי הגשם, ולהלן הוא אומר ויהי המבול וכו' עכ"ל. וכן הוא בתרגום יונתן בראשית ז, ד (פ' נח): ארום הא אנא יהיב לכוּן ארכא שובעא יומין, **אין יתובון ישתבק להון**. ע"כ [פרוש, הרי אני נותן לכם אורכה שבועה ימים, אם ישוּבו- ימחל להם]. וכן הוא במדרש רבה פרשה ל"ב אות י'. ובאבות דרבי נתן פ' ל"ב. וכן פרש רש"י (פרק ז' פסוק י"ב, ד"ה ויהי). והנה הלא חטאו דור המבול אף בעוון הרע הזה כמבואר בפסוקים "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ", ובגמרא סנהדרין (קח.), ובגדה (יג. וברש"י שם), וכידוע. ועם כל זאת נתן להם הקב"ה פתח תשובה. ומוכח דיש לזה העוון תשובה. וכ"כ להוכיח גם הראשית חכמה בשער הקדושה (פ"ז, ד"ה וראיה), מדאיתא במדרש תנחומא פרשת נח (אות ה'), מאה ועשרים שנה היה מתרה הקב"ה בדור המבול **שמה יעשו תשובה**. ע"כ. גם השל"ה הקדוש (שער האותיות דף ע: בסופו והלאה) הוכיח כן מרש"י הנזכר. ובאמת שגם בתלמוד מבואר כן, בגמרא סנהדרין (קח.), דרש ר' יוסי דמן קיסרי... **מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח בהם ואומר להם עשו תשובה**, ואם לאו הקב"ה מביא עליכם את המבול וכו'. ועיין עוד להגה"ק בעל הדברי חיים מצאנז בספרו על התורה בפרשת נח, שעמד בקושיא זו, דאיך מהני להם לדור המבול תשובה עפ"י דברי הזוהר. ועיי' שם בדבריו בכמה מהלכים בזה, ולא הביאותים כי עמוקים הם ממני. ועוד כתב בזה הגאון הנז' גם בפרשת שקלים בענין זה.

ובשו"ת מהרש"ם (ח"א ס"ס נ"ח) כתב, ואני מצאתי **בזוהר רות** אות י"ב וז"ל, ואף דעביד עובדין בישין ואוליד בנין בישין בסטרא דמסאבא כד אושיד זרעיי לארעא, **אבל בתיובתא שלימתא ואוליף אורייתא הכל ימחל לי** [תרגום: ואף שעשה מעשים רעים, והוליד בנים רעים בצד של הטומאה כאשר שפך זרעו לארץ, אבל בתשובה שלמה ולימוד התורה כולה ימחל לו] עכ"ל. ומזה מוכח דמ"ש בזוהר פ' ויחי דלא מהני תשובה לחטא זה, היינו בלא לימוד התורה, ועיי' בראשית חכמה פ"ב משער

התשובה מהזה"ק פ' נשא, דבצירוף לימוד התורה מקרי תשובה עילאה. ע"ש ותבין. עכ"ל מהרש"ם [ויל"ד האם מילת "כולא" נמשך על לשעבר, וכוונת זוה"ק שצריך שילמוד אוריתא כולא היינו כל התורה כולה ואז ימחל לו, או דילמא קאי על דלקמן, היינו כולא ימחל ליה, שימחל לו הכל. וראיתי למרן הראשלי"צ זצללה"ה בשו"ת יבי"א (ח"א, חיו"ד סי' י"ד סוף אות י"ד) שהבי"ד מהרש"ם הללו, וצדיק עתק דברי הזוה"ק, ופיסקו כלשון שני להקל. ע"ש]. רק זאת אגיד, שרבות טרחתי למצוא דברי הזוה"ק הללו, ולא מצאתים לעת עתה, וה' יאיר עיני.

יביא מדברי הזוהר הקדוש בכמה מקומות, דאין דבר העומד בפני התשובה.

בר מן דין, בכמה וכמה מקומות מבואר בזוה"ק דאין דבר דלא מהני לו תשובה [וציין לחלקם המחצה"ש הנז' (שם, במוסגר)]. זה יצא ראשונה, בזוה"ק פ' משפטים (קו.) וז"ל: .. **דלית מלה בעלמא, ולית מפתחא בעלמא, דלא תבר ההוא דתב בתיובתא... תנינן, לית מלה בעלמא דקיימא קמי תשובה, ולכולא קודשא בריך הוא מקבל ודאי.** ואי תב בתיובתא, הא אזדמן לקבליה ארח חיים. **ואע"ג דפגים מה דפגים, כלא אתתקן, וכלא אתהדר על תיקוניה,** דהא אפילו במה דאית ביה אומאה, קוב"ה מקבל, דכתיב חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו וגו', וכתיב כתבו את האיש הזה ערירי וגו'. ובתר דתב בתיובתא כתיב, ובני יכניה אסיר בנו וגו'. מכאן דתשובה מתבר כמה גזירין ודינין וכמה שלשלאין דפרזלא. **ולית מאן דקיימא קמי דתיובתא** [תרגום: שְׁאִין דְּבַר בְּעוֹלָם וְאִין מִפְתָּח בְּעוֹלָם שְׁלֹא שׁוֹבֵר אוֹתוֹ שְׁשֵׁב בְּתִשׁוּבָה... שְׁנִינוּ, אִין דְּבַר בְּעוֹלָם שְׁעוֹמֵד לְפָנֵי הַתִּשׁוּבָה, וְאֵת הַכֹּל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל וְדַאי. וְאִם שָׁב בְּתִשׁוּבָה, הָרִי מִזְמַן כְּנִגְדוֹ אֲרַח חַיִּים. וְאֵף עַל גַּב שְׁפָגָם מֵה שְׁפָגָם - הַכֹּל נִתְקַן וְהַכֹּל חוֹזֵר עַל תְּקוּנּוֹ, שְׁהָרִי אֶפְלוּ כְּמָה שְׁיֵשׁ בּוֹ שְׁבוּעָה, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל, שְׁכַתוֹב חֵי אֲנִי נְאֻם ה' כִּי אִם יִהְיֶה כְּנִיָּהוּ וְגו'. וְכַתוּב כְּתָבוּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה עֲרִירִי וְגו'. וְאַחַר שְׁשֵׁב בְּתִשׁוּבָה כְּתוּב, וּבְנֵי יְכַנְיָה אֶסֶר בְּנוֹ וְגו'. מִכָּאן שְׁתִּשׁוּבָה מְשַׁבֵּרַת כְּמָה גְזֵרַת וְדִינִים וְכְמָה שְׁלִשְׁלָאוֹת בְּרָזַל, וְאִין מִי שְׁעוֹמֵד לְפָנֵי

הַתְּשׁוּבָה]. עכ"ל הזוה"ק, וע"ש עוד בזה. והביא דברי הזוהר הללו באורך הראשית חכמה בשער התשובה (פרק א' ההערה השמינית).

עוד מצינו לזוה"ק (פרשת אחרי, עו.) שכתב, דהא **לית מלה קיימא קמי תשובה** [תרגום: שְׁהָרִי אֵין דְּבַר שְׁעוּמַד לְפָנֵי תְּשׁוּבָה]. עכ"ל.

ובזוה"ק (פרשת אחרי, עח:) כתב, ומאן דחמיד איתתא אחרא, כאילו אעבר על אורייתא כלא. ברם **לא אית מלה דקיימא קמי תשובה** [תרגום: ומי שְׁחוּמַד אִשָּׁה אַחֲרַת כְּאֵלו עֵבֵר עַל כָּל הַתּוֹרָה. בְּרַם, לֹא יֵשׁ [א"ה, פירוש: אין] דְּבַר שְׁעוּמַד לְפָנֵי תְּשׁוּבָה]. עכ"ל.

עוד מצינו בדברי הזוה"ק (פ' אחרי, סט:) וז"ל, "ובכל שעתא ושעתא תשובה זמינא לגבי בני נשא, וכד בני נשא תבין מחובייהו, האי תשובה תבת לגבי קודשא בריך הוא, **וכפר על כלא**, ודינין אתכפיין, ומתבסמן כולהו, ובר נש אתדכי מחוביה" [תרגום: וּבְכָל שְׁעָה וְשְׁעָה הַתְּשׁוּבָה זְמִינָה לְאֲנָשִׁים, וְכַשְׂאֲנָשִׁים שָׂבִים מִחֻטְאֵיהֶם, הַתְּשׁוּבָה הַזֹּאת שְׂבָה לְקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהוּא מְכַפֵּר עַל הַכֹּל, וְהַדִּינִים נִכְנָעִים, וְכֹלָם מְתַבְּשָׁמִים, וְאָדָם נִטְהָר מִחֻטְאוֹ. עכ"ל הזוה"ק, הביאו הראשית חכמה (שער התשובה ריש פרק א').

עוד כתב הזוה"ק (פרשת נשא, קכב.) וז"ל, "אלא ודאי דא מהניא להו, בגין דעבד תשובה, כביכול הוא עבד ליה ממש. דהא מה דפגים לעילא, אתקין ליה. ובמה, בתשובה. דכתיב איש או אישה כי יעשו וגו', והתודו את חטאתם והשיב, ותשובה אתקין כלא, אתקין לעילא אתקין לתתא אתקין לגרמיה אתקין לכל עלמא [תרגום: אֵלָא וְדַאי זֶה מוֹעִיל לָהֶם מְשׁוּם שְׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, כְּבִיכּוֹל הוּא עוֹשֶׂה אוֹתוֹ מִמֶּשׁ. שְׁהָרִי מַה שְׁפָגַם לְמַעְלָה - תִּקְוָה וּבְמָה? בְּתְּשׁוּבָה, שְׂכַתּוּב אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ וְגו', וְהַתְּוֹדוֹ אֶת חֻטְאֵתָם וְהָשִׁיב, וְתְּשׁוּבָה מְתַקְנַת הַכֹּל, מְתַקְנַת לְמַעְלָה - מְתַקְנַת לְמַטָּה, מְתַקְנַת עֲצָמוֹ - מְתַקְנַת לְכָל הָעוֹלָם]. עכ"ל הזוה"ק.

[א"ה]. לא אכחד דלענ"ד משני המקומות הללו האחרונים נראה דאין כ"כ ראייה לומר דמועילה תשובה, דלא מיירי הזוה"ק בענין אלו עוונות מתכפרים ואלו לא, רק אמר שהתשובה מנקה ומטהרת כל הפגמים שעשה העוון למעלה ולמטה וכו', וזה הכוונה 'כלא' היינו כל הדינים והפגמים של

העוון, אך אין ראייה שהכוונה שכל העוונות מתכפרים. אך בספר מחצה"ש הנזכ"ל הביאם ללמוד לנד"ד, וכן הראשית חכמה הביא הלימוד מפ' אחרי הנ"ל, וכנזכ"ל].

עוד יש בזה פרשת בראשית (פרשתא ח', דף יט:), "תנו רבנן, על הכל הקב"ה מוחל, ואינו מוחל על כבוד שמו. ומי אינו מוחל, והרי מנשה מלך יהודה המיר כבודו של מקום בהבלים. שאני מנשה, דהוא בגרמיה ידע דהבל הוא ולא שוי ליה עיקר בליביה, דברי ר' יהודה. רבי שמעון אומר, **אין לך דבר בעולם שעומד בפני התשובה כלל** [תרגום: שְׁנוּ רְבוּתֵינוּ, עַל הַכֹּל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹחֵל, וְאֵינוֹ מוֹחֵל עַל כְּבוֹד שְׁמוֹ. וְהֵאֵם אֵינוֹ מוֹחֵל, וְהָרִי מְנַשֶּׁה מֶלֶךְ יְהוּדָה הַמִּיר כְּבוֹדוֹ שֶׁל מְקוֹם בְּהַבְלִים? שׁוֹנֵה מְנַשֶּׁה, שֶׁהוּא בְּעֶצְמוֹ יָדַע שֶׁהֶבֶל הוּא, וְלֹא שֶׁם אוֹתוֹ עֶקֶר בְּלִבּוֹ - דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, אֵין לָךְ דְּבָר בְּעוֹלָם שְׁעוֹמֵד בְּפָנֵי הַתְּשׁוּבָה כְּלָל]. עכ"ל הזה"ק.

ולכאורה נחלקו ר' יהודה ור' שמעון רק אם מוחל השי"ת על כבוד שמו, דר' יהודה סבר דלא מוחל, וזה בא ר' שמעון לחלוק עליו דאף על זה מוחל. וכן מתבאר מריש המאמר, 'על הכל הקב"ה מוחל'. ולמדנו מכאן דעל הכל הקב"ה מוחל. ואם כנים אנו בזה הרי דלכאורה סותר ר' יהודה דבריו, דהוא שאמר דלא מועיל תשובה לעוון ז"ל. וצל"ע בזה [ואולי יתורץ עפ"י הכלל דאין למדין מן הכללות. ואכמ"ל].

באורי רבותינו הקדושים בדברי הזוהר הקדוש

הנזכר [פרשת ויחי].

והנה אלקט מדברי רבותנו הקדושים מה שבארו בדברי הזוהר הנז', לחזק ולאמץ לבבם של הנכשלים בזה, שלא יאמרו אבדה תקותנו. ובפרט דהבאנו הגירסאות דשייך תשובה בזה, ועוד כאשר נכתוב לקמן בע"ה.

הקדוש הרמ"ק בבאורו אור יקר לזוהר (שם פ' ויחי) הקשה, הלא קיי"ל דאין דבר העומד בפני התשובה, ואיך אמר הזוהר שאין לו חלק לעוה"ב, ואף שלא מועיל על זה תשובה. ותרץ וז"ל: וי"ל כי התשובה בכל העוונות

מועילה לבטל גזר דינו, וחטא זה אין התשובה מועילה לבטל גזר דינו הנגזר עליו. עוד י"ל, כי תשובה שהיא עזיבת החטא אין מועילה לו, אבל תשובה שהיא מאהבה או תשובת המשקל ותשובת הגדר וכיוצא ודאי מועילה גם מועילה. ועוד י"ל, מה דלית ליה תשובה היינו שנועלים לפניו דרכי התשובה, אבל אם ישוב ודאי יקבלוהו. עכ"ל. והביא דבריו בקצרה בפרוש מתוק מדבש (שם) [ואני הכותב לא ראיתי הדברים במקורם שאין הספר מצוי אצלי].

ובספר ראשית חכמה (שם) כתב, עם היות שבמאמר הזה סתם דלא אית ליה תשובה, צריכין אנו לתרץ ענין זה, שהרי יש להו (נדצ"ל להוכיח) שאין דבר שאין לו תשובה, שהרי אפי' מנשה קבלו הקב"ה. א"כ מה ישתנה עוון זה מהשאר. **ונ"ל לתרץ** שהכוונה הוא שאין הדבר תלוי בתשובה תתאה כשאר הפוגמים שתחילתם בשובם הוא בתשובה תתאה, דהיינו בסור מרע (פי' שאינו עושה העבירה יותר), מיד הם מקובלים... כיון שהשכינה קטגורו אינו מקבלו בתשובה, כי בזה יובן הפסוק: פני ה' בעושי רע להכרית מארץ זכרם: צעקו וה' שמע. כי עושה רע הם הנקראים המוציאים זרע לבטלה... אבל צעקו וחזרו בתשובה וה' שמע ומכל צרותם הצילים. שפי' בזוהר (פי' שמות דף כ) אמר ר' יהודה גדולה צעקה שקורעת גזר דינו של אדם... ר"י אמר גדולה צעקה... ר' יוסי אמר גדולה צעקה... נמצא היות הצעקה למעלה מהתשובה תתאה לכל הפירושים. ולכך וה' שמע, והכוונה היא שתשובתו קשה עד שיגיע לתשובה עילאה. וכ"כ הר"ר יהודה חלגואה בספר צפנת פענח שהכוונה באמרו שאין לו תשובה, פי' שתשובתו קשה עד מאד, ואין מספיקין בידו לעשות תשובה, מפני שצריך סיגופים הרבה וילאה בעל תשובה ולא יעשה מה שראוי לעשות, זהו שאין לו תשובה... ויש לסייע סברא זו מדברי רשב"י ע"ה (זוהר פי' ויקהל דף ריד:) שהחמיר שם בחומר הפוגם אות ברית, ואמר אח"כ והני מילי כד לא עבד תיובתא שלימתא תיובתא דאיהי אתחזיא לחפיא על כל עובדוי (שראויה לכסות על כל עוונותיו), עכ"ל. [ופרש שם טעמו של דבר משום שפגם בכל המידות הכלולות במידת צדיק ובאותיות השם ובכל השיעור קומה. וראה לקמן הבאנו לשון

הזוה"ק בשלמותו, ולא יקשה מאן לימא לן דמיירי במשח"ז, דילמא בשאר פגם הברית. ודו"ק].

עוד כתב שם הר"ח דיש לתרץ באופן אחר, דכל תשובה צריך התשובה באבר שבו חטא, אבל החטא בברית אינו תלוי בתשובת הברית לבדה, כמו לישא אישה, אבל צריך תשובה תקיפא (חזקה) כאילו פגם בכל אבריו. עכ"ל.

עוד הביא שם הר"ח בשם מורו (הקדוש הרמ"ק) בספר אלימה שכתב בבאור הזוהר, דהתשובה היא בבינה, ופגם חטא זה הוא בחכמה, שהיא למעלה מהבינה, וזה הכוונה דלא תליא בתשובה, שצריך לעשות דברים שהם למעלה מהתשובה, היינו למעלה מהבינה, היינו בחכמה ששם פגם. **וגם** שתשובתו קשה. ומכלל הקושי הוא מה שמראים לו שאינו תלוי בתשובה. **עוד כתב** שם שתשובתו קשה משום שצריך לעשות תשובה על כל פעם ופעם שהרתיח עצמו בשז"ל.

ובשל"ה הק' (שער האותיות דף ע: והלאה) גם הוא הביא דברי הזוהר ויחי הנז', וכתב וז"ל: אך כדי להנצל הנפש אשר חטא בזה, ומתחרט ורוצה לכנוס בשער הזה אשר הצדיקים באים בו לומר הנה אלהינו זה, אזי אורוהו את המעשה אשר יעשה כל ימי היותו בעולם הזה, ראה וקדש כזה, ואז מחזה שדי יחזה. מתחילה אבא להציל ממיתה נצחית את הקורא המאמר הזה, שאין תשובה למי שחטא חטא זה, ואז החוטא יתייאש ויאמר כאשר אבדתי אבדתי, ויעשה משאלות לבו ויאמר נואש. אלא באתי לעורר החוטא שיקום בזריזות לעורר תשובה, ואל יתמהמה רגע אחד, **כי ע"כ אין דברי המאמר הזה כפשוטו שלא יועיל תשובה, כי אין דבר בעולם שלא יתוקן בתשובה.** עכ"ל. ואח"כ הביא שם דברי אביו הק' בספרו עמק ברכה שגם עמד בענין זה, והביא פרוש הר"ח, שהכוונה שתשובתו קשה, ושצריך לעשות תשובה כאילו פגם בכל אבריו. ועוד באר שם השל"ה דכוונת הזוהר היא, שכיון שבד"כ החוטא בזה נופל בזה פעמים רבות מאד, והדין הוא שצריך תשובה על כל פעם ופעם, לכן מחמת ריבוי העוון אין מספיק לגמור תשובתו. וכתב וז"ל: והבא לטהר, אף כי עשה זו העבירה כמה וכמה פעמים למאות בלי מספר, אמצא לו תקנה. כי כבר נודע, הקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה. אם

היה לו מחשבה טובה לעשות כך וכך, ומת ולא נגמר המעשה, הקב"ה מצרף המחשבה כאילו היתה נעשית בפועל. עוד כתב שם, דהתשובה שרשה הוא בבינה, ושורש שרשה הוא בחכמה. והפגם דחטא זה שרשו בחכמה. ולכן מי שפגם שם צריך להגיע עד לשורש התשובה, ולא די לו רק להגיע לשערי תשובה שהיא בבינה. וששוב מצא כדמות דבריו ברמ"ק. ע"כ.

ובספר יסוד התשובה פ"ז כתב וז"ל: והראשית חכמה ושל"ה הקדוש הביאו ב' תרוצים על זה, ותורף דבריהם וכו', והם שינויים דחוקים. אמנם לפי מ"ש בפ"א שעיקר התשובה היא חרטה בלב שלם ועזיבת החטא, ואח"כ קיום חבילות של מצוות או שמירת שבת כהלכתן, ולענין חטא זה כיון שהחטא הוא בכל אברי הגוף שכל הגוף נתחמם, תקונו על ידי שמירת שבת שכל גופו מקיים המצוה, מלבד חרטה. ומש"כ בזוהר שאין לו תשובה, הוא כעין מה שאמרו ז"ל, על פסוק 'מצוות לא יוכל לתקון' זה שהוליד ממזר. וכן מי שמוז"ל מוליד מזיק, והיינו שאמרו 'אין לו תקנה' עד שהמזיקים ימותו. ובכתבי האריז"ל כתב שאפשר להמיתם ע"י ק"ש שעל המיטה. ע"כ [הובאו דבריו בהגהות לראשית חכמה הוצאת 'תורה מציון' ח"ב עמ' שצ"ט אות כ"ו].

גם בספר תולדות אדם (לתלמיד הגר"ז מוולאזין) פרק ח' (עמ' קכ"ו והלאה) הביא תמיהת **הגאון יעב"ץ** במטפחת ספרים על דברי הזוהר דאין לחטא זה תשובה, **דזה סותר קבלת חז"ל שאין לך דבר העומד בפני התשובה.** וכתב לבאר, כי מצולם לא עלה על דעת הזוהר לשלול התשובה בהחלט מעוון זה, וכל דבריו אשר הוא רק להחריד ולאיים לב האדם עד שיתבונן שהתועבה הזאת אש היא עד אבדון תאכל. אבל אם אחרי טומאתו בא לטהר עצמו בתשובה שלמה, מי גם בנו ויסגור דלתיים בעדו. ושכן מוכח בזוהר עצמו פ' ויקהל ריד:, עכת"ד. וכ"כ בזה בשנית בפיי"ג (עמ' קצ"ה), וזת"ד, וא"כ איפה לא נפלות ולא רחוקה היא להבין שמה ששלל הרשב"י התשובה מעוון הרע ומר שז"ל ר"ל הוא רק להחריד ולאיים לב האדם (ושכ"מ מהרמב"ם פה"מ סנהדרין פ"ז שכתב בלשון זה, ע"ש) עד שיתבונן שהתועבה הזאת אש היא עד אבדון תאכל, אבל אם אחרי טומאתו בא לטהר עצמו בוידוי

גדולה והכנעה עצומה ובדמעות שלישי ינסה את מזבח ה' ההרוס, מי גם בנו ויסגור דלתיים בעדו. לכן שובו בנים שובבים והשענו על עמוד התווך אשר כל בית ישראל נשען עליו שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, אפי' כפר בעיקר כל ימיו, ובאחרונה שב, יש לו חלק לעוה"ב, וכ"ש על עוון שז"ל הקל ממנו. ע"כ.

והגאון רבי חיים פלאג'י בספרו תוכחת חיים פ' שמות האריך הרבה בענין החטא המר הזה. ושם (דף ט"ו ד"ה ואבא) הבי"ד הזוהר הנז', וכתב ע"ז, ואם הדברים כפשטן שלא יש תשובה לעון זה הדבר תמוה, דמצינו דמהני תשובה לכל עבירות גדולות שבתורה, ואין לך דבר שעומד בפני התשובה. ובפרטות מצינו באדם הראשון שפגם בברית' כמ"ש רז"ל בב"ר ובגמ' על פסוק והמה כאדם עברו ברית, ופתח לו השי"ת בתשובה... וכן בדור המבול מצינו קרא כדכתיב כי השחית כל בשר וכו', ועכ"ז אמרו רז"ל שביקש הקב"ה אופנים כדי שיחזרו בתשובה... עד שראיתי להרב יעקב ן' הרב מהר"ר צבי הנקרא מוהר"ר יעבץ ז"ל בספרו מטפחת ספרים שתמה מאד על זה **עד שהוא מסופק אם המאמר הזה הוא מדברי הזוה"ק, ולפי דעתו הוסיף זה חד מן חברי האחרונים... עכ"ל.**

אמנם בספר הברית (להגאון ר' פנחס אליהו הורביץ מוילנא, נדפס בדפו"ר שנת תקנ"ז) בחלק א' כתב יושר (מאמר ט"ז פ"ג) הבי"ד הזוה"ק פ' ויחי, והביא פליאת הגאון יעב"ץ הנז', עד שהוא מסופק מאד אם זה המאמר הוא מדברי הזוהר, ושלדעתו הוסיף זה אחד מן חברי האחרונים. וכתב על זה, דבריו לא זכו בעיני, רחוק הוא מכליותי, ובחינם הפריז על המידה שמדדו חכמים הראשונים, ונעלם ממנו והוא לא ידע שבפרשת ויקהל אמרו בזה הלשון, והני מילי כד לא עבד תיובתא שלימתא, תיובתא דאיהי חזיא לאתחפאי על כל עובדוי, והתורה עניה במקום אחד ועשירה במקום אחר, ומפורש בכאן שהכוונה בפרשת ויחי הוא, שעל כל חטא משאר העבירות אם עשה תשובה הראויה לאותו עון, יכופר לו אף אם לא עשה תשובה על שאר כל חטאתיו אשר עשה, אך על עוון ש"ז לא יכופר לו, אלא אם יעשה תשובה על כל חטאתיו כולם. עכ"ל. ואחר כן באר שם באר היטב מדוע כה הפליגו חז"ל בחומר עון זה, בדברים

ברורים ונפלאים ע"ש, וכתב עוד שם (בד"ה ואתה אחי), על כן אחי אם נכשלת בעון זה, חושה ומהר מאד לשוב בתשובה שלמה לפניו בטרם יחרה אפו בך, כי חמת מלך מלאכי מות, אפס צריך לזה תשובה גם על שאר עונותיו עם העון הזה, כדבר הזהר שזכרנו תיובתא שלימתא, תיובתא דאיהי אתחזיא לחפיא על כל עובדוהי, והזוהר באמור שם ר' יהודה דלא אית תשובה, אל יפול לב האדם עליו, כי מסורת בידינו מאבותינו שכל מאמר פרטי הנמצא בדברי חז"ל, בין בתלמוד או במדרש או בזוהר, נדחה מפני מאמר כללי המקובל בעם סגולה, וכבר קיימו וקיבלו כל עדת בני ישראל, שאין דבר עומד בפני התשובה. ולכן האר"י לוריא ז"ל אשר אין לנו גדול ממנו בסתרי התורה, ודבריו בכל ספריו מלאים זיו ומפיקים נגה בכל דברי הזהר, כותב לזה תשובה שיתענה פ"ד תעניות ויתן פרוטה לצדקה קודם כל תפילה לתקן מה שעיות. וגם אמנה אותן פ"ד תעניות אשר כתב, אינו אלא לאיש בעל כח ויודע בעצמו שיוכל להתענות ולא יחליש גופו, אבל אם הוא חלש, בפרט אם הוא בעל תורה, ויודע דעת עליון והוגה בה, אז גם אלה התעניות אינו מעכב את תשובתו כלל, ולא יתענה רק יתמיד בתשובה בכל לבבו, ויתודה בדמעות כל ימי חייו, ויתרחק מן הכיעור כזה וכדומה לזה בתכלית הריחוק כל ימיו, וישמור את מחשבתו מכל הרהור, ואת עיניו מראות בנשים, ואת לשונו מכל דברים אסורים, ויתחרט וישוב עם זה גם על שאר כל עונותיו, אז ירצה לפניו יתברך כאילו התענה, וה' יסלח לו כי רבים רחמיו ומרבה לסלוח. עכ"ל. והארכתי להביא דבריו שהם קילורין לעינים, כדי שיהיו מצויים לכל דורש ומבקש פני ה'.

גם בספר טהרת המים (להגאון מהר"א הכהן מסלוניקי, מערכת ז' אות י"ג) כתב, זרע לבטלה- הא דאמרינן דלא מהני תשובה לחטאו, זה דוקא אם עושה תשובה על אותו חטא לבד. דעל כל חטא משאר עבירות אם עשה תשובה הראוי לאותו עוון, יכופר לו, אף אם לא עשה תשובה על כל שאר חטאתיו אשר עשה. אך עוון ש"ז לא יכופר לו אלא אם יעשה תשובה על כל חטאתיו כולם. ספר הברית מאמר י"ג פ"ג. ממשמעות הזה"ק סדר ויקהל דף רי"ד ע"ב. עכ"ל.

ונ"ל דיש לפרש שזה כמש"כ לעיל בשם הר"ח דצריך תשובה תקיפא כיון שפגם בכל אבריו. והנה ידוע דכל אבר מכון כנגד אחת מתרי"ג מצוות. וממילא כדי לתקן כל אבריו, צריך לשוב על כל עוונותיו, ובזה יתוקן גם פגם זה שפגם בכל אבריו.

ובתשובות בית יעקב (להגאון ר' יעקב בן שמואל מצויזמיר, נדפס תנ"ו) ס"י קכ"ב בסופו, (ד"ה והנה) כתב, וע"כ אבאר כאן מה שנשאלתי הא דנוכר בזוהר וברוב ספרים שהמוציא ש"ז לבטלה אינו מועיל תשובה, והוא סותר למ"ש שאין לך דבר העומד בפני תשובה. והשבת, דאף שאמרו שאינו מועיל תשובה, אין בלשון זה משמעות דאינו מועיל כלל, אלא ר"ל שתשובתו קשה מטעם שאבאר. וכ"כ המפרשים בספרי מוסר. וכ"כ בספר של"ה. ואל תתמה על הלשון שאינו מועיל תשובה, דכה"ג מצינו בגמ' דגיטין דף ס"ט ע"א וכו' וכתבו תוס' הכא משמע שיש לו רפואה. וכן בפרק המוציא יין... וקשה דבבכורות חשיב ליה מום קבוע. ואומר רבינו יצחק דמה שאינו עובר מחוליו ע"י רפואה קלה חשיב ליה מום קבוע וכו' עכ"ל (תוס'). הרי מצינו בכה"ג שאמרו שהוא מום קבוע ואין לו רפואה כיון שאינו עובר ע"י רפואה קלה. ה"ה בתשובה שהוא רפואות הנפש אף דחשיב ליה מום קבוע ואין לו תשובה, אינו ר"ל (=רוצה לומר) שאין לו תשובה כלל, אלא לפי שאין לו תשובה קלה קרי אין לו תשובה. עכ"ל. ובהמשך דבריו ביאר הרב שם טעם ע"ד הנסתר למה לא יועיל תשובה, ותורף דבריו, מפני שאחז"ל גדולה תשובה שמגעת עד כיסא הכבוד. וטיפת זרע מקורה במוח שהוא בחכמה והוא למעלה מכיסא הכבוד. ולכך אין מועיל תשובה, כי אין התשובה מגעת לשם. אך כתב שם וז"ל, אמנם אפשר ע"י גודל התשובה מתקן ג"כ עד שם... והיינו כמו שכתבתי שלפעמים ע"י התשובה הגדולה מתקן עד שם א"כ הכא נמי, אעפ"י שבהוצאת שז"ל פוגם בסוד המחשבה סוד החכמה, מ"מ ע"י תשובה גדולה יוכל לתקן עד שם לפני אביו שבשמים שהוא סוד החכמה. עכ"ל. והביא דבריו בקוצר בספר תוכחת חיים פ' שמות [וכתב שכבר קדמו בזה הרמ"ק, והביאו הר"ח, אלא שסיים וכתב, ולכן צריך לעשות תשובה למעלה ממקום התשובה שהיא הבינה, וצריך לתיקון זה ג' דברים: הראשון תשובה. השני חכמה. השלישי ענווה. עכ"ד].

והגאון החסיד ר' אליהו הכהן, בעל שבט מוסר, בספרו **מדרש תלפיות** (ענף זרע לבטלה) כתב, אמר המאסף, בספר הזוהר משמע שאין תיקון לז"ל, אך אמנם עין לוחות הברית [א"ה, כוונתו לשל"ה הקדוש] התיקון שנתן, וגם דקדקו מלשון הזוהר. **ואלו החסידים המחמירים לומר אין תיקון לז"ל כאשר שמעתי מפייהם, הם המרבים פושעים בישראל ומרחקים לבני אדם מתחת כנפי השכינה**. שכל מי שיש בו עוון זה ושומע מפייהם שאין לו תקנה, הולך ועושה מה שליבו חפץ באמרו וכאשר אבדתי אבדתי. ואלו הגורמים כך אינם חסידים כי אם חסרים, וענשם כבד משלהם שדחו נפשות מהקדושה ונתנום מנחה לצד התמורות. וכדברתי עמהם למה מכבידים לעושים כן, באמרם להם שאבדה תקותם, ויענו אותי ויאמרו כדי להרחיקו להבא בתכלית הריחוק ולא יוסיף לעשות כך, בראות שאין תיקון לעווננו. ואמרתי להם ניחא שמועילין דברים אלו לבחור שעדיין לא חטא בזה, כשמוע חומרת החטא לא יבא לידי כך, אמנם למי שכבר כשל מה יענו, שהרי מוסיף על חטאתו פשע, באמרו שכבר אבדה תקותו. על כן טוב שלא להחמיר הדבר לפני ההמון, רק כשאר החטאים שיש להם תשובה, וגם כל הבא לשאול על הדבר לא יחמירו בתשובתו פן יבעט ולא יעשה כלום, ובפרט בהיות הדבר בעיניו דבר קל, כיון שלא עבר על אחת מהעריות הכתובות בתורה. ובהיות מקילין להם עשית התשובה מקבל אותה באהבה רבה ובנפש חפצה ומתחיל בעשייתה, ואותה התחלה מועטת מרגילו אל המרובה, דהבא לטהר מסייעין אותו. עכ"ק.

והגה"ק בעל דברי חיים מצאנו בספרו על המועדים (פרשת שקלים) כתב, והנה ידוע שבאמת לחטא זה קשה מאד התשובה, עד שבכמה מקומות בזה"ק משמע שאין לו תשובה, **ואך באמת אין לך דבר שעומד בפני התשובה, ומצינו במדרש ובגמ' שגם דור המבול שפגמו בזה למאד אם עשו תשובה היה נתקבל תשובתן. הרי דמהני תשובה גם לחטא זה**, ורק דהוא קשה מאד לתקנו. עכ"ל.

והגאון ר' אברהם מסאכטשאב בהקדמה לספר **אגלי טל** כתב, ששמעתי מאדומו"ר זצ"ל בפרוש דברי הזוהר הקדוש שעל חטא שז"ל אינו מועיל תשובה, משום דתשובה הוא מלב, כדכתיב ולבבו יבין ושב וכו'. ופגם שבזרע הוא במוח. והרי הקלקול למעלה ממקום התיקון. וכן מצאתי בספר

זרע קודש. ועל כן עיון ההלכה שהוא במוח, וכל שכן מי שמחדש חידושים, הרי התיקון גם כן במוח... נעשה התיקון על ידי יגיעה ועיון בלימוד התורה. והטעם כנ"ל מפני שהתיקון הוא במוח. עכ"ל. ועולה מדבריו דכוונת הזוהר דתשובה לבדה לא גומרת תיקון הפגם, אך ביחד עם יגיעת התורה, מועיל ומועיל.

והגאון מהרש"ם מבערזאן במפתחות לשו"ת ח"ג (חאהע"ז סי' רס"ח, דף שיז. ד"ה דבר מי) כתב, במ"ש בתש"ו מהרש"ם ח"א סוסי" נ"ח להוכיח דמועיל תשובה לעוון ז"ל, והבאתי שכן הוא בזוהר רות. ואח"ז מצאתי גם ברש"י יחזקאל כ"ג פס' ל"ז בהג"ה דמפורש ג"כ כן ע"ש. עכ"ל. וכוונתו בזה, דבפסוק שם ביחזקאל כתוב, "כי נאפו ודם בידיהן ואת גילוליהן נאפו וגם את בניהן אשר ילדו לי העבירו להם לאכלה". ופרש"י, וגם את בניהן וגו', וזהו שפיכות הדם שבידיהם (כלומר שהוציאו זרע לבטלה בידיהם **ולא עשו תשובה**), עכ"ל רש"י. [ואף דבמפרשים שם לא פרשו זה על השח"ז, נ"ל דלמד רש"י פרושו מהתרגום שם שתרגם, "ארי זנאין בהן ודם זכאי אשדו בידהן, ובתר פולחן טעותהן טעו, ואף ית בניהן דעתידין למפק מינהן תולדת קודשא קדמי, אעבירו להן לפולחן"] משמע שאם היו עושים תשובה היה מועיל להם.

ובספר יסוד ושורש העבודה, שער המים (שער י'), פ"ג (ד"ה אחי ורעי) כתב, שאו עינכם וראו רעה נגד עון המר הזה במאמרי הזוה"ק... ושם נאמר בכמה מאמרים שעל עון זה ח"ו כמעט אין תרופה למכתו אף בתשובה... אך במאמרים אחרים מבואר שאם עשה תשובה כזאת שידמו ממש למיתה, דהיינו שעשה בעצמו סיגופים גדולים ויצטער ממש כצער מיתה, יהיה לו תקנה ותרופה. עכ"ל.

ובספר שיחות הר"ן (אות ע"א) כתב וז"ל: בעניין מש"כ בזה"ק שעל פגם הברית... אין מועיל תשובה, אמר רבינו ז"ל שאין הדבר כן, רק על הכל מועיל תשובה... והכלל שבאמת מועיל תשובה בודאי על חטא זה אפילו אם הרבה לפשוע ח"ו בזה. עכ"ל.

ובספר הקדוש והנורא טהרת הקודש (להגה"ק בעל שומר אמונים) מאמר פתח התשובה פ"ג כתב וז"ל: והנה הגם שיש תנא בזה"ק שסובר שאין מועיל

תשובה לפגם הברית ח"ו, בודאי לאו הילכתא הכי, כי בזוה"ק גם כן מובא כמה פעמים שמועיל גם לפגם הברית תשובה, וכן אפילו עבד ע"ז מועיל לו תשובה, וכן הסכימו כל המקובלים הקדושים ראשונים ואחרונים, וכל ספרי היראה, ואין שום הוה אמינא שבעולם בשום ספר ח"ו שלא יועיל תשובה על איזה חטא, כי בודאי מועיל ומועיל, רק הלואי שיעשה אדם תשובה כראוי, כל העולמות וכל הברואים עליונים ותחתונים, מנשקים כפות ידיו ורגליו. ע"כ לה"ק.

וז"ל הגה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין בספרו תקנת השבין (סי' ט"ו אות ל"ח):
ועל כל פנים כפי מה שהבינו כולם דדברי הזוהר דאין לו תשובה היינו לגוף מחילת העוון והכפרה, הוא דבר תמוה וזר, וכל מה שכתבו בזה הם דברים זרים ורחוקים. וכל שכן כפי פשטות הלשון דאין לו תשובה כלל, דזה ודאי דבר שאי אפשר... אבל כפי מה שכתבתי לעיל בתשובה שסדרו הרוקח והאר"י, דאינם לעכב הכפרה רק לדורון, וכל אחד כפי מדרגתו כנ"ל, נראה לי פשוט דגם הזוהר כוונתו לענין הריצוי דדורון, שיתרצה לגמרי לעלות וליראות פני ה' במדרגות עליונות, כצדיק גמור שומר הברית שלא חטא מעולם. ובכל העבירות הוא כן, דבתשובה גמורה מאהבה זדונות נעשו כזכיות ועליהם חיה יחיה, והיינו אחר התשובה הראויה והבאת הדורון אח"כ חוזר להיות מקורב ובן בית כבתחילה בעוז יותר, מאחר שגם העבירות עולים לחשבון מצות. ועל זה אמרו בזוהר, דבעבירה זו לא מהני תשובה להיות כזכיות וכמקדם לגמרי, אפילו אחר כל הדורונות... ומעלת רשב"י בהשגתו ומה שגילה לחבריא שלו גבוהה מכולם... וכפי השגת מדרגתם אמרו שבחטא זה אין תשובה מועיל. עכ"ל"ק.

ובספר מחצה"ש (הנז', דף קנג.) הביא בשם ספר מאור עינים פרשת האזינו, שכתב לפרש הא דאמר רבי (שבועות יג), על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר. ולכאוי איך אפשר שרבי יהיה סובר שיוה"כ מכפר אף לשאינם שבים. אך נראה דוודאי בלא תשובה אינו כלום, אך הפירוש הוא עפ"י מה שאמרו רז"ל בזוה"ק על עוון שכז"ל דלא אית ליה תשובה, לזה זה שאמר רבי בין לא עשה תשובה, ר"ל, אף לאותו עוון שאין מקבלין אותם בתשובה כל השנה, אבל ביוה"כ מקבלים אותם בתשובה גם בעוון זה. ע"כ [וגוף הספר אמ"א].

ובשורת שבט הלוי (ח"ד סי' נ"ה) נשאל לסדר תשובת המשקל לבעל תשובה שעד גיל ח"י שנים לא שמר כלום ואכל ביוה"כ, וחמץ בפסח ונבלות וכו' מאחר ונולד למשפחה רחוקה מן הדת לגמרי. והביא שם הגאון שליט"א מה שמצא מרגלית טובה בהקדמת ספר הקדוש **ישמח משה**, ואעתיק לך לשונו הטהור: ואני בחלומי ואלי דבר יגונב, אם כל ימיו עשה עבירה ונשתקע בה ובאחרונה כשעשאה נתחרט והלך וטבל ובוכה בכיה רבה בחרטה ועזיבה לגמרי שלא יעשה עוד, מוחל לו, ואף שאם עשה רק פעם אחת עבירה לא די בזה וצריך תשובת המשקל... משא"כ זה שרגיל בה מאד וכו' אין לך תשובת המשקל גדול מזה שזובח יצרו כ"פ (כמה פעמים) ומחשב לו הצער נגד ההנאה, ועל כזה נאמר כולו הפך לבן טהור הוא. עד כאן לשון קדשו של הישמח משה. והוסיף על זה הגאון השבה"ל שליט"א ז"ל, וידעתי שישנם בין העבירות גם דברים שצריכים תשובה גדולה מאד, או דלא סגי אפי' בתיובתא- בזה כבר האריכו בספרים הקדושים לאין ספור להקל לבעלי תשובה... אמנם בנידון דידן מצאתי תקנה ע"פ כ"ק של הגה"ק ישמח משה הנ"ל- ואע"פ שאין למדין מדברי חלומות להלכה- הענין מצד עצמו יראה אמיתי עכ"ל [קצרתי בהעתקת דבריו, ויעו"ש בדב"ק].

ודע, דמצינו עוד בזוה"ק דלא מהני תשובה לכאורה על עוון נוסף, דבפרשת מצורע (דף נג.) כתב, תא חזי כל חובי עלמא קודשא בריך הוא מכפר עליהו בתשובה בר מההוא לישנא בישא, ודאפק שום ביש על חבריה עכ"ל.

עוד כיו"ב כתב בזוה"ק בפרשת שלח לך (דף קסא.), אמר ר' שמעון ועל כלא מחל קודשא בריך הוא בר מן לישנא בישא. בגין דכתיב (תהילים, פ"ב) "אשר אמרו ללשונינו נגביר שפתינו איתנו מי אדון לנו". עכ"ל [והובאו מימרות אלו בספה"ק יסוד ושורש העבודה שער י" פ"ב].

ומעתה תגדל התימה הפלא ופלא, דזה לא ראינו ולא שמענו מעולם דלא יועיל תשובה לעוון זה דלשון הרע, או מוציא שם רע, ושהקב"ה לא ימחול על זה. ועל כרחינו לומר דאין דברים אלו כפשוטם, אלא מכבשונו של עולם הם, ולא לנו הקטנים וחסרי המדע להתיימר להבינם כפי מיעוט שכלינו. ועכ"פ נקוט מיהא בידך דודאי וודאי דמועילה התשובה לכל עוון ולכל חטאת, ואל ישיאך יצרך הרע להמנע מעסוק בה ככל יכלתך.

ושב ורפא לו

[**ומצאתי עוד להגאון החיד"א** בספר כסא רחמים (מסכת כלה פ"ב הלכה ה', בתוספות ד"ה כל מה) שהקשה בהא דאיתא בירושלמי פ"ק דשבת (ה"ג), דחסיד אחד היה שונה אל תאמין בעצמך עד זקנותך. אתת רוחא ונסיתיה ושרי תהי ביה אמר לא תצוק רוחא אנא [א"ה, ופרש שם הרב פני משה, ובאת שידה אחת בדמות נקבה בן אדם לנסותו, ומכיון שלא עמד בהנסיון התחיל אח"כ לתהות ולהתחרט בו, והיה מצטער מאד]. ופרש הרב מהר"ר מנחם די לונזאנו ז"ל שבא עליה, וכן מוכח מדברי הרב יפה מראה. וקשה איך אמר "לא תצוק" (היינו שלא יצטער), האיכא עוון שז"ל. וכתב לישב, דלא תצוק היינו ליתב דעתיה בפלגא, שלא חטא באשה ובנדה או גויה, שרוח היא, "אמנם ודאי דחטא בהוצאת ז"ל, ועל זה נקל לחסיד כמוהו לעשות תשובה ונסלח לו" עכ"ד. ושמעינן מינה תרתי, חדא דיותר חמור עוון נדה או גויה. וי"ל. ועוד, דמהני תשובה] (ומש"כ "לחסיד כמוהו" היינו דלו "נקל". אך לכו"ע באפשר). מיהו בעיקר קושיתו יש ליישב בפשטות, דגבי שז"ל אנוס גמור הוה, שהרי חשב שאישה היא. ועוד י"ל, דמיד כשבא עליה, עוד קודם שהגיע לידי הוצאת הזרע, נשמטה מתחתיו, או דמיד חזר בו ופרש, ואעפ"כ חשיב עוון דקיי"ל דמהכנסת עטרה הוי ביאה. ודו"ק]].

ביא מדברי רבותינו בתלמוד, ראשונים ואחרונים, דאין לך דבר העומד בפני התשובה.

ועתה אצתיק לך מדברי רבותינו בגמרא ובפוסקים ובעלי המוסר, ראשונים ואחרונים, שכתבו וחזרו וכתבו דאין לך דבר העומד בפני התשובה.

זה יצא ראשונה, בתלמוד ירושלמי פאה פ"א ה"א וז"ל: "הרי שהיה אדם רשע גמור כל ימיו ובסוף עשה תשובה הקב"ה מקבלו... אמר ר' יוחנן, ולא עוד אלא כל העבירות שעשה הן נחשבות לו כזכויות... אם כשעשה תשובה, **אין כל דבר עומד בפני בעלי תשובה**". עכ"ל הירושלמי.

ורבותינו בעלי התוספות במסכת בבא מציעא (דף נח: ד"ה חוץ) כתבו, דתשובה מועלת לכל דבר. עכ"ל (וע"ע ר"ה יז. תוד"ה קרקפתא).

ובמשנה (חגיגה ט.) איזהו מעוות שאינו יכול להתקן, זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר. ופרש"י, והוליד ממזר, שהביא פסולין לישראל ויהא זכרון לעונו, לפיכך אין עוונותיו נמחקין בתשובה. עכ"ל. ובתוס' הרא"ש (לא ודאי שזה באמת להרא"ש, ע"י בהקדמה בהוצאת מה"ק) הביא דברי רש"י, וכתב עליו, ולא נהירא, **דאין לך דבר שעומד בפני בעלי תשובה**. עכ"ל. [ועיי' שו"ת צפיתת בדבש להגאון ר' חייא פונטרימולי (נדפס בספרו דמר בריה ר' חיים פונטרימולי פתח הדביר כרך ה', הוצ' מכון הכתר, בסימן ס"ז ד"ה איברא) שהביא קושיא זו על רש"י מדברי תוס' המובאים בעין יעקב. ולפנינו לא מצאתי. והאר"ך הרב שם בפרוש דברי רש"י, דלכאורה קשיא דידיה אדידיה, שביבמות (כב: ד"ה השתא מיהת) גבי הבא על הערוה והוליד ממזר, כתב רש"י דהואיל ושב, עושה מעשה עמך הוא מתשובה ואילך. ע"ש. וישב דבריו, וסוף דבר דאף לרש"י מועילה תשובה, ע"ש].

וזה לשון הרמב"ם (הלכות תשובה פ"א): בזמן הזה שאין ביהמ"ק קיים ואין לנו מזבח כפרה, אין שם אלא תשובה. **התשובה מכפרת על כל העבירות**. אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה, אין מזכירין לו שום דבר מרשעו... ע"ש עוד. וכן בפ"ג הי"ד כתב וז"ל: "במה דברים אמורים שכל אחד מאלו אין לו חלק לעולם הבא, כשמת בלא תשובה. אבל אם שב מרשעו ומת והוא בעל תשובה, הרי זה מבני העולם הבא, **שאין לך דבר שעומד בפני התשובה**. אפילו כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב, יש לו חלק לעוה"ב, שנאמר, שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו". עכ"ל [ועיי' להחפץ חיים הלכות לשון הרע כלל ד' אות י"ב באר מיים חיים אות מט].

גם בספר אורחות צדיקים שער כ"ו הביא דברי הירושלמי הנ"ל שאין לך דבר שעומד בפני בעלי תשובה. ועוד כתב שם: "**ואם אדם עשה תשובה וחזר לסורו, אפילו עושה כן הרבה פעמים - לעולם יכול לעשות תשובה**". עכ"ל.

גם בספר מנורת המאור למהר"י אבוהב, בשני מקומות, כתב דאין לך דבר העומד בפני התשובה. בחלק שני (בדבר חמור פרק האחד) כתב: אבל אם

ושב ורפא לו

חוזר בתשובה קודם מותו, **אין לך דבר שעומד בפני התשובה**. עכ"ל. ועיי' לו עוד בחלק השני (לכבד רבותיו- בהקדמה).

ובפרוש רבנו עובדיה מברטנורא, במסכת אבות פ"ג משנה י"א, על דברי המשנה שם שמנתה כמה שאין להם חלק לעוה"ב, כתב, אבל אם חזר בתשובה קודם מותו, **אין לך דבר שעומד בפני התשובה**. עכ"ל.

ובשל"ה הקדוש (מסכת ראש השנה-תורה אור, נט.) כתב, **יש לדעת שאין לך דבר שעומד בפני התשובה**. **אפילו עשה כל עבירות שבעולם יש להם תשובה**, שהרי אפילו מנשה שהעמיד צלם בהיכל ועשה כל עבירות שבעולם, כשעשה תשובה קבלו הקב"ה... **הא קמון שהתשובה מועלת על כל דבר פשע ועל כל חטא ורשע** עכ"ל. ובסיכום דבריו שם (סא.) כתב, שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, אפילו עשה כל רעות בעולם ושב ורפא לו. עכ"ל [ועיי' לו עוד בשער האותיות דף ע: ד"ה והנה והלאה]

ובשו"ת מהרי"ט (ח"ב או"ח סי' ח') נשאל באחד שבא לפני בית הדין בעירו שיורו לו דרך תשובה. ושאלו ממנו הבית דין, הגד לנו מה פשעך מה חטאתך, ואמר שחטאתיו עצמו מספר, וגדלו עוונותיו מנשוא, ששנה תמימה היה ליסטים עומד בפרשת דרכים בחברת פועלי און, הורג נפשות ולוקח ממונם. ועוד שנה אחרת צד נשים ישראליות בעולות בעל והיה משמש ב' פתילות בנר אחד. זה עשה שנה תמימה. שנה שלישית כפר בעיקר ולא הניח עבודה זרה שלא עבדה. והנה בית דין של המקום ההוא נתקשו בענין תשובתו, אם בעריות והוליד ממזר, שעל זה אמרו מעוות לא יוכל לתקון. ואם על שפיכות דמים- שלא נתנו להשבון וכתוב ולארץ לא יכופר וכו' כי אם בדם שופכו. ובמה שהמיר ועבד עבודה זרה, הוה ליה מין, וכתוב כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים. עד כאן תורף השאלה הנצרך לענין שלנו.

והשיב המהרי"ט ז"ל, איברא ששלש עבירות חמורות הללו שנשתרש בהן תשובתן קשה, אם באשת איש שאמרו בפרק קמא דחגיגה איזהו מעוות שלא יוכל לתקון, זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר. ואמרו בגמרא מאי אריא הוליד, אפילו לא הוליד, דתניא הבא על אשת איש ואסרה על בעלה

נטרד מן העולם והלך לו. פרש רש"י, אין לו עוד תשובה לפי שעשה דבר שאין לו רפואה. ע"כ. ובשפיכות דמים רבים אשר שפך גדול עונו מנשוא שהרי שנינו בפרק אחד דיני ממונות, כל המאבד נפש אחד מישראל כאילו אבד עולם מלא, ודמו ודם זרעיותיו תלויים בו דכתיב "קול דמי אחיך" דם לא נאמר אלא דמי'. ואמרינן בפרק איזהו נשך. .. ששופכי דמים לא נתנו להישבון. אע"ג דאדמים קאי דאי אפשר להחיותו, מכל מקום אתשובה נמי קאמר, שלא ניתן זדונן לכפרה כדכתב רש"י גבי אשת איש, דמאחר שעשה דבר שאין לו רפואה, אין לו תשובה. וכתיב אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו. וכתיב ולא תחניפו את הארץ ולא תטמא הארץ. ואמרו בספרי, מגיד ששפיכות דמים מטמא את הארץ וגורם לשכינה שמסתלק מישראל. והאחרון הכביד שכפר בעיקר ועבד עבודה זרה, כמכיר בכבודו ומתכוין למרוד בו. ואמרו בפרק אין דורשין בעובדא דאחר ששמע מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאחר. ובפרק אין מעמידין אמרו איזהו מין זה העובד עבודה זרה... והכי משמע בפרק בתרא דהוריות, דישראל עובד עבודה זרה נקרא מין... וגבי מינות כתיב כל באיה לא ישבון ולא ישיגו ארחות חיים.

אמנם כי אחרי שובו ניחם על רעתו, ואחרי הודעו והכיר מרדו ספק על ירך, **אין לך דבר שעומד בפני התשובה, שהוא יתברך נותן יד לפושעים וימינו פשוטה לקבל שבים. ואפילו הרבה לפשוע ושב בתשובה שלמה לפניו יתברך, הקב"ה מקבלו.** דכתיב, רשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו. עכ"ל הנצרך לנו. ואח"כ האריך לבאר כוונת הפסוקים והגמרות הנזכרים לעיל, ואופן תשובתו של האיש הזה.

והנה יראה ויבין כל משכיל ומתבונן, דמבואר בשאלה דלכאורה על ג' עבירות הללו, לא מועילה להם תשובה. ואלו גמרות ערוכות ומפורשות. ואף המהרי"ט בראשית תשובתו שנה את הדברים ובארם ביותר, דלכאורה מבואר בגמרא דלא תועיל תשובה לאלו הג' עבירות. ועם כל זה כתב המהרי"ט דכל זה אינו, אלא אין לך דבר העומד בפני התשובה. ואני הקטן אומר, דאם על דברי הגמרא דהם לכאורה נאמרים על פי פשט, אעפ"כ הוכרח לומר דאין הדברים כפשוטם, אלא אין דבר העומד בפני התשובה,

על אחת כמה וכמה שאין לנו לנקוט דברי הזוהר הקדוש כפשוטם דלא מועילה תשובה ח"ו, אלא ודאי וודאי דמועילה ומועילה, והקב"ה יושב ומצפה לתשובתו של כל אחד מישראל, אף כי הרבה פשע ורשע.

והגאון מהרש"א בחידושי אגדות (חגיגה טו. ד"ה יצתה) בענין אלישע בן אבויה על מה דיצתה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר, ועוד בגמ' שם שאמר לו אלישע בן אבויה לר' מאיר, כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאחר. והביא לשון הירושלמי, פעם אחת הייתי עובר לפני בית קדש הקדשים רוכב על סוס ביום הכיפורים שחל להיות בשבת, ושמעתי בת קול יוצאת מבית קודש הקדשים ואומרת שובו בנים חוץ מאחר, שידע כחי ומרד בי. ע"כ. וכתב המהרש"א על זה וז"ל, **ומיהו הוא לא היה לו להשגיח בכך**, וכמו שאמר לו ר' מאיר בחליו תשב אנוש עד דכא, **ואמרינן אין לך דבר שעומד בפני התשובה**. עכ"ל. וכ"כ גם השל"ה הקדוש בענין זה של אלישע בן אבויה, ושעל זה אמרו, כל מה שבעה"ב אומר לך עשה חוץ מ'צא', היינו שבעה"ב הוא הקב"ה, ואף אם אומר לאדם 'צא', לא ישמע, אלא אדרבא ידחוק עצמו ויכנס. ומה שאמרו לו צא הוא מעונשו, שיראו לו שלא חפצים בתשובתו, אך ודאי אם ישוב יתקבל.

והנה אחר, אף שהרבה כל כך להרשיע ולכאוף ממש כפר בעיקר ועשה דבריו להכעיס, ועבר גם על עניני כיצור ופריצות וחילול שבת כמפורש בגמ' שם, ובירושלמי מבואר שהיה הורג תלמידי חכמים [על ידי כישופים ושמות], ואף לחד מאן דאמר בתלמוד בבלי עבר על שפיכות דמים שהרג לההוא ינוקא (עיי' שם דף טו. והלאה), והינוקא פסק לו פסוקו "כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עוונך לפני", עד כדי כך שכשבאה ביתו לפני רבינו הקדוש היה תמה איך יתכן דעדיין יש מזרעו בעולם, ובת קול מעידה עליו "שידע כחי ומרד בי", ועם כל זאת היה שייך בתשובה, ובירושלמי כתוב שאמר ר' מאיר "דומה שמתוך תשובה נפטר" (הובא בתוס' חגיגה טו. ד"ה שובו באורך, ובירושלמי יותר מפורט כל המעשה). א"כ ק"ו ובן בנו של ק"ו שכל איש ישראל אף כי הרבה לחטוא ולהרשיע שייך ושייך בתשובה, והקב"ה יושב ומצפה אמתי ישוב אליו בנו אהובו

[וכדאי מאד ללמוד הבבלי וירושלמי [פ"ב דחגיגה] במעשה זה דאחר, שיש בו חיזוק גדול לתורה ותשובה, ולכמה ענינים שישמר מהם האדם שלא יהיו לו למוקש].

ובשו"ת פנים מאירות (סימן פ"ה) כתב שנשאל מהורג נפש מישראל בשגגה סדר תשובה, "ועתה בא בעל התקלה וצועק ובוכה במר נפשו על מכשול עונו הגדול שאירע על ידו, ורוצה לקבל תשובה, **כי אין לך דבר שעומד בפני תשובה**, וכל מה שיורו אותו חכמים יקבל עליו לעשות כולי האי ואולי יחונן עליו ה' צבאות. **בכן באשר שגדולה כחה של תשובה** אמרתי לעיין בדינו" ... וכו' ע"ש.

והגאון רבי יחזקאל לנדא בספרו שו"ת נודע ביהודה (ח"א או"ח סי' ל"ה, ד"ה וכל זה) גבי עובדא שבא לפניו באחד שנכשל באשת איש ג' שנים רצופות [ואף בשעת נדתה, ע"ש בד"ה ואחר שהזכיר], כתב דאף שאמרו חז"ל (חגיגה ט:) דהבא על אשת איש נטרד מן העולם, עם כל זה לא לחלוטין אמרו, **וזה כלל גדול שאין דבר עומד בפני התשובה**, אלא שכיוונו בזה שתשובתו חמורה, ע"כ [ויעו"ש עוד בכמה וכמה יסודות בעניני תשובה].

ובתשובת שבות יעקב (להגאון ר' יעקב רישא, בעל תורת השלמים מנחת יעקב וחק יעקב, אהע"ז סי' קכ"ח) נשאל על סדר תשובה וז"ל [בקוצר], על דבר האשה שסטתה ובגדה והיתה מנאפת תחת אישה והולידה בת שהיא ממזרת... והעון הרע החמור וקשה הנ"ל הוא מפורסם לכל, ואין חילול ה' גדול מזה... ואחרי שובה נחמתה והתחרטה על חטאתה, ובקשה ממני לסדר לה מה תעשה איזה תקוני תשובה וכו' ומאריך שם בפרוט חטאתיה של האשה הלזו, ואח"כ כותב, ועתה התחרטה ולבשה רוח חדשה. .. ותפעם רוחה בקרבה שלא תהיה נדחה מלהתקרב אל הקדושה, ומהטומאה תהיה פרושה, ורצונה לעשות תשובה שלמה... אולי יסלח ה' לה ותהיה כבריה חדשה... הגם כי גדול כים שברה לרפא שבריה כי מטה מי ירפא לה... מכל מקום **אין לך דבר שעומד בפני התשובה...**

ובהקדמת ספר הקדוש דרך פקודיך (להגה"ק בעל בני יששכר) כתב, היוצא מכלל דברינו **שאינו לך דבר שעומד בפני התשובה**. ועיקר התשובה בלב

ובפה חרטה עזיבה קבלה... והשי"ת יסייעהו תיכף להתכפר כל העוונות אפילו כריתות ומיתות ב"ד וחילול ה', ותיכף בשובו סר מעליו תואר רשע, ונשתנה שמו שינוי לטובה. עכ"ל.

וכבר הבאתי לך לעיל דברי הגאון בעל שו"ת בית יעקב שכתב כן, ודברי הגאון יעב"ץ, וספר הברית, ודברי הגר"ח פלאגי ועוד, דכולהו קרי בחיל דאין לך דבר העומד בפני התשובה.

אחרית דבר

אתה הראת לדעת מכל הנכתב בקונטרס הקטן הזה, עד כמה פשוט וברור היסוד הגדול הזה, שאין שום דבר העומד בפני כוחה של תשובה. ואף אשר הרבה להרשיע ולמרוד ולהכעיס, בכל מיני עוונות ופשעים, לא אפסה תקוותו, ואף לו מייחל הקב"ה לשובו אליו, ולא ננעלו בפניו שערי תשובה. ועתה אחי מהרה חושה אל תעמוד, והיה זריז ונשכר לעסוק בכל כוחך בעסק התשובה, לשוב אליו יתברך, ועל כל פשעים תכסה אהבתו יתברך אליך לקבלך בזרועות פתוחות.

וידעתי בני ידעתי כי אף גם אחרי ראותך כל הדברים הנזכרים לעיל, ולא כתבתים ח"ו מדנפשי רק מפי חכמינו ז"ל ראשונים ואחרונים, ואף השתדלתי להעתיק לך הדברים כלשונם במידת האפשרי. עם כל זה ידעתי כי לא יניחך יצר הרע, ויאמר לך, אבל כתוב מפורש בזוהר וכו' ועוד טענות שונות ומשונות שהצד השווה שבהן שרוצה הוא אויבך הגדול והנצחי להדיחך מעל ה' אלוקיך ומדרכי התשובה. וצריך אתה לידע בצורה ברורה, שכל דברי רבותינו ז"ל בגמ' ובפוסקים וגדולי המוסר, לא יפול דבר אחד מדבריהם ארצה, ואם כתבו הם כן, מי יבא אחר דבריהם להטיל מורך בלבבך. אין זו אלא עצת היצר, וכאמור לעיל. לכן חזק והתחזק, אל תירא ואל תחת, ודע כי לכל עוון ופשע יש תשובה, רק אחוז בדרכי התשובה ואל תרפה, כי ה' אלוקיך הולך עמך, לא ירפך ולא יעזבך.

